

Przewodnik: bioetyka dla młodych (Tytuł oryginału: *Manuel Bioethique des Jeunes*), Kraków 2015, ss. 80.

Truizmem jest stwierdzenie, że trudne kwestie bioetyczne są niezwykle aktualne. Zmiany cywilizacyjne, jakie dokonały się w ostatnich dziesiątkach lat, dynamiczny postęp techniczno-technologiczny oraz odkrycia naukowe w dziedzinie biologii i medycyny, prowokują do stawiania konkretnych pytań o możliwości ludzkiego intelektu, ale także o wpływ tych osiągnięć myśli ludzkiej na codzienne życie. Są one także treścią filozoficzno-moralno-prawnego dyskursu na temat ludzkiego życia – zwłaszcza jego godności i nienaruszalności od momentu poczęcia aż do naturalnej śmierci. W związku z tym rodzi się również wiele dylematów moralnych. Stanowiska i opinie w tych sprawach uzależnione są niewątpliwie od wyznawanego światopoglądu i przyjętego aparatu metafizycznego. Bardzo wyraźnie rysuje się w tym dyskursie opozycja między personalistami i scjentyistami (w szerokim znaczeniu). Ci pierwsi uznają godność każdego poczętego człowieka będącego podmiotem *sanctity of life*, ci drudzy stosują kryteria *quality of life*, promując tzw. medycynę mechanicystyczną, zdepersonalizowaną.

Jak to wygląda w *praxis*? Otóż tak, że forsuje się dzisiaj, chociażby w niektórych ośrodkach naukowych, szkołach i mediach ideologię gender, że odmienność płciowa ma sens tylko biologiczny, a więc „poniżej ludzki” (pozaosobowy), zatem także – niezobowiązujący moralnie. Same osoby powinny dowolnie określić ten sens. Właściwe takiej ideologii jest pojmowanie ciała jako sfery tylko „przyrodniczej”, przeznaczonej do dowolnego traktowania przez człowieka (sfera rekreacyjna, dostarczająca przyjemnych przeżyć). Cieleśność jest tylko przyrodniczym, biologicznym, medycznym materiałem, który można (a nawet należy) traktować instrumentalnie. Stąd też zwolennicy medycyny mechanicystycznej usprawiedliwiają metody *in vitro* czy też eksperymenty na embrionach, twierdząc, że jest to manipulacja tylko na poziomie biologicznym, cielesnym, a nie – osobowym! Argumentacja tych dzisiejszych „speców od ciała” to nic innego jak „współczesny manicheizm” – negacja osobowego charakteru ludzkiego ciała.

Poglądy filozoficzne znajdują swoje odzwierciedlenie w przyjmowanych systemach aksjologicznych, moralnych i prawnych. Współcześnie coraz częściej spotykamy się z większą rezerwą do wartości ludzkiego życia. W wielu krajach prawodawstwo dopuszcza przerywanie

cięży i legalizuje eutanazję. W Polsce każdego roku mordowanych jest (zgodnie z prawem) ok. 800 dzieci dotkniętych chromosomalną, genetyczną abberacją (zespół Downa). Medycyna, zamiast leczyć – w tym przypadku zabija, używając przy tym eufemizmu ukrywającego dramatyzm morderstwa na najbardziej niewinnej istocie i twierdząc, że jest to tylko „terminacja genetycznie uszkodzonego embrionu”. Dlaczego tak? Bowiem dziecko poczęte w łonie matki często nie jest uważane za człowieka! O osobach chorych, cierpiących i starszych mówi się jako o „jednostkach niespełniających kryteriów właściwego życia”. Wydaje się, że świat zapomniał o tym, że jest coś, co wyraźnie odróżnia wszystkich ludzi od zwierząt. Być może z nową mocą trzeba postawić to fundamentalne pytanie: Kim jesteśmy? Kim jest człowiek?

Przewodnik: bioetyka dla młodych to zbiór rzetelnych odpowiedzi na szereg pytań dotyczących kwestii życia. Jest to opowieść o drodze człowieka od początku po kres jego życia. Powstał on dzięki pracy ekspertów z dziedziny bioetyki, prawa oraz medycyny. Jednak nie jest to publikacja *stricto* naukowa, ale w prosty sposób przygotowane kompendium wiedzy – pewne niezbędne minimum, z którym każdy z nas powinien się zapoznać, by móc wyrobić sobie własną opinię w tych sprawach.

Treści zawarte w tej niewielkiej książeczce są uniwersalne; zastosowany język i grafika w sposób szczególny mają ułatwić zrozumienie kwestii bioetycznych, zwłaszcza ludziom młodym. Na zaledwie 80 stronach w ciekawy sposób zaprezentowano 9 tematów poruszających kwestie związane z ludzkim życiem. Każdy z rozdziałów to inny, w nietypowy sposób przedstawiony temat. Budowa całej książki oparta jest na prostym kluczu. Wszystkie rozdziały rozpoczynają się wprowadzeniem odpowiadającym na pytanie: „Czym jest...”. Druga część to odwołanie do prawa polskiego oraz europejskiego, następny podrozdział to odpowiedzi na najczęściej zadawane pytania. W każdym poruszonym temacie znalazło się również miejsce na refleksję etyczną oraz świadectwa ludzi, z którymi dany temat był lub jest w szczególny sposób związany. Książka posiada bardzo estetyczną grafikę, zastosowano w niej zasadę kolor - rozdział oraz system graficznych zakładek. Całość zbudowana jest z wielu okienek, grafik oraz kolumn – czyni to przewodnik bardzo przejrzystym, co niewątpliwie wpływa na przyjemną jego lekturę.

Przewodnik ukazał się 22 maja 2015 r. Jego wydawcą jest działająca we Francji i Stanach Zjednoczonych Fundacja Jérôme Lejeune, francu-

skiego lekarza i genetyka, a zarazem Sługi Bożego Kościoła katolickiego. W Polsce przewodnik został opublikowany dzięki współpracy Fundacji „Jeden z Nas” oraz Międzywydziałowego Instytutu Bioetyki przy Uniwersytecie Jana Pawła II w Krakowie. Francuskie wydanie ukazało się w 2006 roku w ponad 300 tys. egzemplarzy, które trafiły do szkół, ich uczniów i rodziców. Do tej pory został on przetłumaczony na język angielski, hiszpański, włoski, portugalski, rumuński, węgierski i szwedzki. Dobrze się stało, że teraz doczekał się również polskiego opracowania.

Przewodnik: bioetyka dla młodych składa się ze wstępu, dziewięciu rozdziałów oraz krótkiego opisu sylwetki Jérôme Lejeune, który odkrył przyczyny zespołu Downa (spowodowanego obecnością dodatkowego, patologicznego chromosomu w 21 parze chromosomalnej).

Pierwszy rozdział opisuje *Historię życia małego człowieka*. Przedstawione zostały w nim poszczególne fazy rozwoju człowieka w stadium embrionalnym, które dodatkowo zostały zilustrowane przy pomocy wykonanych mikroskopowo zdjęć komórek embrionalnych. Następnie zostało omówione stadium płodowe, trwające od 8. tygodnia życia do momentu narodzin dziecka. Opis ten także jest zilustrowany fotografiami dziecka w poszczególnych miesiącach jego życia płodowego. W podrozdziale: *Najczęściej zadawane pytania* można znaleźć odpowiedzi na takie pytania, jak: Czy ludzki embrion jest tylko zlepkiem komórek? Co sprawia, że embrion posiada status człowieczy, osobowy? Czy dziecko w stadium płodowym odczuwa ból? I inne.

W rozdziale drugim podjęty został temat aborcji. Opisanie są w nim wszystkie metody aborcyjne, w tym również działanie środków wczesnoporonnych oraz wkładki domacicznej. W podrozdziale: *Prawo* wymienione są najważniejsze artykuły ustaw, konwencji i deklaracji chroniących prawnie życie człowieka. Ponadto wymieniono artykuł ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, a także artykuł z kodeksu prawa karnego. Ważnym podrozdziałem jest poruszona w tym temacie refleksja etyczna, która podejmuje m.in. problem ciąży powstałej w wyniku gwałtu. Następnie odniesiono aborcję do antykoncepcji i wyjaśniono, czym tak naprawdę jest mentalność antykoncepcyjna?

Tematyka *Diagnostyki prenatalnej* stała się treścią rozdziału trzeciego. Jest tam opisane, na czym dokładnie polegają badania prenatalne, na jakie rodzaje się one dzieli oraz w jaki sposób są przeprowadza-

ne? Poruszono także kwestie prawne dotyczące celowości badań prenatalnych, jak również prawne zapisy wyjaśniające aborcję eugeniczną i klauzulę sumienia lekarskiego. Na zakończenie tego rozdziału czytelnik może zapoznać się z dwoma świadectwami matek, które urodziły i wychowują dzieci niepełnosprawne.

Rozdział czwarty omawia *Techniki sztucznego zapłodnienia*. Opisane zostały w nim szczegółowo poszczególne metody: sztuczna inseminacja oraz zapłodnienie in vitro (IVF – *In Vitro Fertilization*). W osobnym podrozdziale opisane zostały technologie IVF z iniekcją męskiego plemnika do cytoplazmy, IVF z użyciem gamet od niespokrewnionych dawców, IVF z macierzyństwa zastępczego oraz IVM – *In Vitro Maturation*. Każda z tych technik została dokładnie omówiona z podaniem poszczególnych etapów ich przeprowadzenia oraz zobiektywizowanych danych statystycznych. W tym niezwykle ważnym temacie bardzo istotne są podrozdziały dotyczące refleksji etycznej i wyjaśniające najczęściej pojawiające się pytania. Można tam przeczytać m.in. o moralności techniki zamrażania ludzkich embrionów, wykorzystywaniu ich do badań naukowych, o ryzyku, jakie niesie sztuczne zapłodnienie dla matki i dzieci poczętych w ten sposób.

Kolejny rozdział ściśle wiąże się z poprzednim, dotyczy bowiem *Diagnostyki preimplantacyjnej*. Omówiono w nim technikę diagnozy i selekcji dzieci w stadium embrionalnym, w czasie między zapłodnieniem dokonanym in vitro a implantacją zarodków w kobiecym endometrium. Rozdział ten porusza także niezwykle kontrowersyjne moralnie kwestie, jakimi są tworzenie „dziecka genetycznie zaprojektowanego” przez rodziców oraz „dziecka – lekarstwa” dla chorego rodzeństwa. Diagnostyka preimplantacyjna została (słusznie!) porównana do działań eugenicznych oraz prawo europejskie z prawodawstwem polskim w tej materii.

Rozdział szósty podejmuje zagadnienie *Badań nad komórkami macierzystymi*, omawiając ich rodzaje na różnych etapach ontogenezy – począwszy od stadium embrionalnego do dorosłości. Precyzyjnie opisane zostały źródła pozyskiwania komórek macierzystych ze względu na zdolność ich różnicowania się (komórki totipotencjalne, pluripotencjalne, multipotencjalne), jak również ich pochodzenie. Jest tam omówione także zastosowanie terapeutyczne komórek macierzystych, jak również europejskie i polskie kwestie jurydyczne. W podrozdziale poświęconym *Refleksji etycznej* podjęto problematykę patentowania embrionów, klonacji i badań naukowych z wykorzystaniem somatycznych komórek macierzystych.

Rozdział siódmy nosi tytuł: *Kres życia*. Podejmuje on tematykę opieki paliatywnej oraz eutanazji. Zestawia te dwa zagadnienia wyjaśniając, czym są i jaka jest między nimi zasadnicza różnica. Czytelnik znajdzie w nim także wytłumaczenie, czym jest tzw. uporczywa terapia. Na koniec tego rozdziału przeczytać można wypowiedź ks. Jana Kackowskiego (choruje na raka mózgu, jest twórcą hospicjum w Pucku) dotyczącą eutanazji.

Rozdział ósmy z kolei poświęcony jest problematyce *Przeszczepiania narządów*. Można w nim znaleźć precyzyjne wyjaśnienie, czym jest transplantologia oraz omówienie pozyskiwania narządów od żywych, jak i zmarłych dawców. Opisane w nim zostały także kwestie prawne dotyczące chociażby domniemania zgody na bycie dawcą, śmierci mózgowej czy handlu organami.

Ostatni rozdział, dziewiąty, podejmuje tematykę *Teorii płci kulturowej oraz orientacji seksualnej*. Wyjaśniono w nim, czym tak naprawdę jest teoria (ideologia) gender i jakie są jej społeczne konsekwencje. W bardzo przystępny sposób omówiono również łączenie się materiału genetycznego w momencie zapłodnienia, tłumacząc, co czyni dziecko chłopcem lub dziewczynką już w chwili poczęcia. Etyczna refleksja tego rozdziału podjęła sprawę tzw. zmiany płci (której *de facto* zmienić się nie da!), modelu rodziny oraz prawa małżonków do dziecka.

Reasumując należy podkreślić, iż książka ta powstała z myślą o młodych czytelnikach, którzy często pozbawieni są tak ważnej wiedzy. *Przewodnik: bioetyka dla młodych* jest doskonałym narzędziem edukacyjnym, może być wykorzystywany np. podczas lekcji biologii, etyki, religii czy w czasie zajęć z wychowania do życia w rodzinie. Choć przewodnik przygotowywany był głównie z myślą o ludziach młodych, nie wyklucza on z grona odbiorców osób dorosłych.

Publikacja napisana jest w duchu personalistycznym. Unika odniesień do przesłańek religijnych, dzięki czemu propozycje rozwiązań moralnych mogą być zaakceptowane przez wszystkie środowiska konfesyjne. Jako jedyne kryterium etyczne przyjęto nienaruszalną i niezbywalną godność osoby ludzkiej i prawo naturalne wpisane w sumienia wszystkich ludzi (niezależnie od światopoglądu). Treści zawarte w książce mają zatem charakter uniwersalny i mogą stanowić cenne narzędzie edukacyjne. Wypada życzyć czytelnikom miłej lektury, której niewątpliwą korzyścią będzie poszerzenie swej wiedzy o trudnych kwestiach bioetycznych.

Ks. Arkadiusz Olczyk

